

Meertaligheid binnen Brabant

Morfo-syntactische overeenkomsten in de Noord-Meierijse en Kleverlandse dialecten binnen Noord-Oost-Brabant

Bilingualism within Northern Brabant: Morpho-syntactic similarities between the Noord-Meierijs and Kleverland dialects within the North-East Brabantish dialects

M.M. (Milou) Leeijen

Manuscript geschreven tijdens haar MA Meertaligheid en Taalverwerving, Universiteit Utrecht, Utrecht

---

KEYWORDS

Brabantish
Kleverlands
morpho-syntactic
phenomena
inflection of articles
inflection of pronouns

ABSTRACT

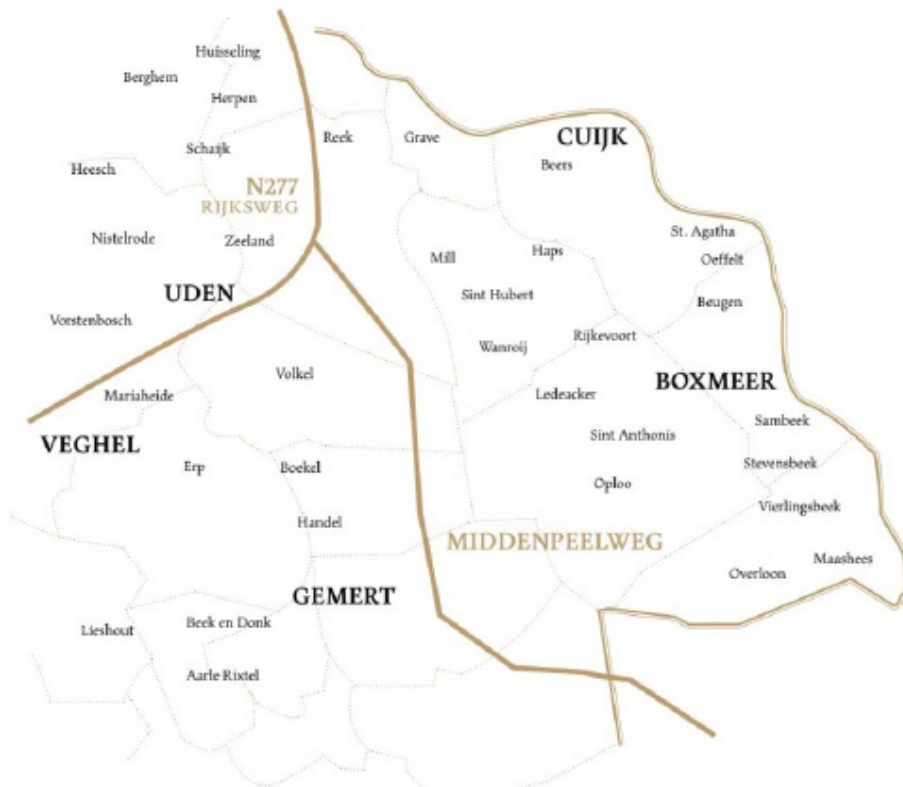
The Brabantish dialect spoken in Northern Brabant (The Netherlands) consists of many non-standardized dialects. In fact, there are three parts within Northern Brabant where a completely different dialect is spoken. One example of such a dialect is Kleverlandish, which is spoken in Land van Cuijk (Swanenberg, 2010). Speakers of this dialect, however, nevertheless think of themselves as speakers of Brabantish, despite using different vowel substitutions. In this paper, morphosyntactic phenomena in the Brabantish dialect (spoken in the municipality Bernheze), and the Kleverlandish dialect (spoken in municipality Boxmeer, part of Land van Cuijk), are compared using transcribed interviews from the Nederlandse Dialectenbank (Meertens Institute). Similarities were found within five morphosyntactic phenomena: subject doubling, double negatives, inflection of adjectives, inflection of pronouns and inflection of articles. Subject doubling, double negatives and inflection of adjectives were not sufficiently present within the dataset; however, speakers of both municipalities use inflection of pronouns and articles in many occasions. The observed similarities might explain why speakers of the Kleverlandish dialect in Northern Brabant have the impression that they are using a Brabantish dialect, as often-used inflections in their dialect greatly resemble morphosyntactic phenomena in the neighbouring Brabantish dialects. It is, however, still unclear whether the Kleverlandish and Brabantish varieties share the same grammatical rules considering these phenomena.

---

1. Introduction

Het Brabants is een verzameling van niet-gestandaardiseerde dialecten, dat gesproken wordt in de Nederlandse provincie Noord-Brabant en de Belgische provincies Antwerpen en Vlaams-Brabant (Swanenberg & Brok, 2008). Er bestaan drie uitzonderingsgebieden betreft het Brabantse dialect binnen Noord-Brabant, waaronder het Land van Cuijk. Hier wordt in plaats van Brabants, Kleverlands gesproken (Swanenberg, 2010). Dit gebied zou historisch gezien een geografische grens hebben gehad in de vorm van het Peelmoeras, dat het Land van Cuijk afscheidde

van de rest van Noord-Oost-Brabant (Swanenberg, 2010). Hier loopt nu ook de Middenpeelweg (zie Figuur 1), die tussen 1924 en 1940 is aangelegd. Swanenberg (2010) concludeert dat, ondanks het Kleverlandse dialect, inwoners van het Land van Cuijk zich Brabander voelen en vinden dat ze met (een lichte afwijkende) Brabantse tongval spreken. Dit is opmerkelijk, aangezien het Kleverlands ook wordt gesproken in Zuid-Oost-Gelderland, in Noord-Limburg en over de grens in Duitsland (Giesbers, 2008).

Figuur 1. Kaart Land van Cuijk en Middenpeelweg (N277) (Swanenberg & Brok, 2008, p.32).

De verschillen tussen het Brabants aan de ene kant van de Middenpeelweg, wat in dit geval de variëteit Noord-Meierijs betreft, en het Kleverlands aan de andere kant van de Middenpeelweg, vindt men vooral op het gebied van klinker-uitspraak en het lexicon (Swanenberg, 2010; Giesbers, 2008). Het Kleverlands kenmerkt zich vooral met *uu*-klanken in plaats van *ui*-klanken (*huus* voor *huis*) en *ie*-klanken in plaats van *ij*-klanken (*zien* voor *zijn*) (Swanenberg, 2010). De enige morfologische eigenschap uit het Kleverlands die wordt beschreven in de literatuur, en ook in (de meeste) Brabantse dialecten bestaat, is verdubbeling van het subject. Giesbers (1989) rapporteert aan de hand van het Kleverlandse dialect dat in Ottersum gesproken wordt, wat tegen de grens van Land van Cuijk aan ligt, dat

subjectverdubbeling voorkomt in de vormen van *bende gij*, *ziede gij*, en *hedde gij*. De verdubbeling van het subject zit bij dit laatste voorbeeld in het enclitisch pronomen *hedde*, wat de persoonsvorm al uitdrukt ('heb je'), waarna het dubbele subject *gij* ook nog volgt. Deze subjectverdubbeling komt enkel voor bij inversie, wat bijvoorbeeld in vraagzinnen optreedt (Visser, Nortier & Swanenberg, 2015).

In sectie 1.1 beschrijf ik welke morfo-syntactische eigenschappen typisch zijn voor het Brabantse dialect, waarna ik in sectie 1.2 inga op wat erover bekend is in het Kleverlands. In sectie 1.3 bespreek ik een mogelijk onderliggend verband tussen de twee dialecten, waarna ik in 1.4 de onderzoeksvraag en mijn verwachtingen toelicht. In hoofdstuk 2 beschrijf ik de methode die in dit onderzoek is gebruikt. In hoofdstuk 3 staan de resultaten beschreven van het onderzoek, uitgesplitst in de vijf morfo-syntactische verschijnselen. In hoofdstuk 4 volgt de discussie inclusief suggesties voor vervolgonderzoek, waarna in hoofdstuk 5 de conclusie wordt gepresenteerd.

1.1 Typisch Brabantse morfosyntactische verschijnselen

Enkele morfosyntactische verschijnselen zijn typisch voor het Brabantse dialect. Visser, Nortier en Swanenberg (2015) categoriseren de volgende zeven verschijnselen: (1) verdubbeling van het subject ('hedde gij'); (2) dubbele negatie ('niks nie'); (3) dubbele voegwoorden; (4) dubbele voltooid deelwoorden; (5) bijvoeglijke naamwoorden die hun uitgang verliezen in de vrouwelijke vorm ('een klein kat') of in de meervoudsvorm; (6) de verbuiging (genusgebonden inflectie) van voornaamwoorden ('deezen boer' en 'dees boerin'); en (7) de verbuiging van lidwoorden ('unne jonge' versus 'un meid') (Swanenberg & Meulepas, 2011; Visser, Nortier & Swanenberg, 2015). Het verdubbelen van voltooid deelwoorden wordt ook wel hulpwerkwoordverdubbeling genoemd (Meertaligheid en Taalstoornissen, z.d.). Een voorbeeld is 'Ik hè da gezeed gehad', waarbij gehad aan de zin is toegevoegd of verdubbeld van het hulpwerkwoord heb (hè).

1.2 Kleverlandse grammatica

De morfologie als onderdeel van de Kleverlandse grammatica is tot op heden niet uitgebreid beschreven. Onderzoek naar het Kleverlands bestaat voornamelijk uit dialectgebruik versus Standaardnederlands en Standaardduits, taalattitudes tegenover het Kleverlandse dialect, uitspraak van het dialect en lexicale verschillen binnen het dialectgebied (Cornelissen, 1995). Taaldivergentie bij de Nederlands-Duitse staatsgrens krijgt hierbij veel aandacht (Cornelissen, 1995). Het enige morfosyntactische verschijnsel dat wordt besproken, is het eerdergenoemde verdubbeling van het subject.

1.3 Twee gescheiden dialecten of één grammatica?

Delen het Kleverlands en het Noord-Meierijs een stukje grammatica, omdat ze dezelfde constructies gebruiken? Volgens Roeper (1999) bestaan er 'co-existing grammars' binnen een spreker. Dit houdt in dat meerdere grammatica's naast elkaar bestaan. Zo kan een spreker van het Nederlands bijvoorbeeld een gram-

matica bezitten van zijn of haar kindertaal, van het Standaardnederlands en van zijn of haar dialect. Deze gaan niet verloren en kunnen ook te allen tijde gebruikt worden. Padovan et al. (2016) hebben aangetoond dat talen elkaar kunnen beïnvloeden, zowel binnen sprekers als tussen sprekers. Zo is het ook mogelijk dat talen elkaar op zinsniveau (de output) kunnen beïnvloeden. Twee varianten van het Nederlands, in dit geval de dialecten Noord-Meierijs en het Kleverlands, zouden elkaar hebben kunnen beïnvloed. In eerste instantie wordt er hier gesproken over twee gescheiden dialecten: het Noord-Meierijs en het Kleverlands. Echter, wanneer deze dialecten gebruik maken van eenzelfde stukje grammatica, zou dit kunnen duiden op een gedeelde grammatica. Dit kan mogelijk een gevolg zijn van de aanleg van de Middenpeelweg, waarna de dialecten meer in contact zijn gekomen met elkaar.

1.4 Onderzoeksvraag

In het licht van bovenstaande, wil ik in kaart brengen of er overeenkomsten zijn op morfosyntactisch gebied tussen het Noord-Oost-Brabants, in dit geval het Noord-Meierijs dat gesproken wordt in gemeente Bernheze aan de ene kant van de Middenpeelweg, en het Kleverlands in gemeente Boxmeer, wat gesproken wordt aan de andere kant van de Middenpeelweg. Als er weinig overeenkomsten zijn, dan zou dit kunnen duiden op een grens die beide soorten dialecten uit elkaar houdt. Als er meerdere morfosyntactische verschijnselen overeenkomen, kan dit op verschillende situaties duiden. Ten eerste zouden de twee soorten grammatica's elkaar kunnen hebben beïnvloed door taalcontact, al is taalcontact niet noodzakelijk de oorzaak van mogelijke overeenkomsten tussen de dialecten, en ten tweede zouden beide dialecten los van elkaar gebruik kunnen maken van één grammaticasysteem op het gebied van de overeenkomende morfosyntactische verschijnselen. Dit leidt tot de volgende onderzoeksvraag: 'Welke van de vijf morfosyntactische verschijnselen ((1) verdubbeling van het subject; (2) dubbele negatie; (3) bijvoeglijke naamwoorden; (4) verbuiging van voornaamwoorden en (5) verbuiging van lidwoorden) die voorkomen in het Brabantse dialect dat gesproken wordt in gemeente Bernheze (Noord-Meierijs), komen ook voor in het Kleverlandse dialect, dat gesproken wordt in gemeente Boxmeer, ook gelegen in Noord-Oost-Brabant, behorend tot het Land van Cuijk?'

Ik verwacht aan de hand van Giesbers (1989) en Visser, Nortier en Swanenberg (2015) in zowel de gemeente Boxmeer als in de gemeente Bernheze verdubbeling van het subject tegen te komen. Aan de hand van de literatuur kan ik geen voorspelling doen over de aanwezigheid van de overige morfo-syntactische categorieën (die typisch voorkomen in het Brabants) in het Kleverlands. Wel verwacht ik, dankzij de Brabantse identiteit van de Kleverlandse sprekers, dat zij de overige morfo-syntactische categorieën ook zullen gebruiken, maar in mindere mate dan de Brabantse sprekers. Ik verwacht dat de Brabantse sprekers alle vijf de morfo-syntactische verschijnselen gebruiken in semi-spontane spraak.

2. Methode

Om vast te stellen of de vijf morfosyntactische verschijnselen in het Kleverlands voorkomen, dat gesproken wordt in gemeente Boxmeer, evenals in het Brabants (Noord-Meierijs) voorkomen, heb ik opnames uit de Nederlandse Dialectenbank (Zeldenrust, z.d.) getranscribeerd.

2.1 Materiaal

De opnames bestaan uit interviews die de vorm van vrije gesprekken hebben, waarin er over onderwerpen gesproken wordt die de dialectsprekers zelf kiezen. Bij de interviews zijn op zijn minst twee sprekers, naast de interviewer, aanwezig. De hele interviews duren allemaal langer dan een half uur, behalve de opname uit Boxmeer. Die duurt minder dan twintig minuten. De opnames zijn sinds de jaren vijftig gemaakt door het Meertens Instituut en zijn vrij te gebruiken voor onderzoek. De opnames zijn dus gemaakt na de aanleg van de Middenpeelweg. Op basis van de onderwerpen die besproken worden in de opnames, schat ik dat deze rond de jaren zeventig gemaakt zijn.

De meeste sprekers in de interviews zijn mannen. Ook die sprekers die het meeste aan het woord zijn (met het label SP1), zijn mannen, behalve van het interview uit Heesch; daar is een vrouw het meeste aan het woord. Bij het interview in Nistelrode was ook een vrouw aanwezig, dit was 'spreker 2'. De opname uit Oeffelt heeft geen genummerde sprekers, omdat de mannenstemmen dusdanig op elkaar leken, dat het onderscheid maken tussen de sprekers niet is gelukt. In de interviews bleken vaak dezelfde onderwerpen besproken te worden: werk, kermis, oorlog en doop.

2.2 Procedure

Opnames uit de plaatsen Heesch, Nistelrode en Vorstenbosch, gelegen in gemeente Bernheze, evenals opnames uit Boxmeer, Oeffelt en Rijkevoort, gelegen in gemeente Boxmeer, zijn beluisterd en daarvan zijn gemiddeld twaalf minuten getranscribeerd. De eerste minuut is telkens overgeslagen, omdat de sprekers nog moeten wennen aan de opnameapparatuur. De transcripten omvatten twee tot drie verschillende sprekers per opname. Zinnen die onverstaanbaar waren, zijn achterwege gelaten. De volgende eigenschappen zijn gecategoriseerd en geanalyseerd: (1) verdubbeling van het subject; (2) dubbele negatie; (3) bijvoeglijke naamwoorden; (4) verbuiging van voornaamwoorden en (5) verbuiging van lidwoorden.

De transcripten zijn voorzien van een uniek label voor iedere spreker. Uitspraken en vragen van de interviewer zijn buiten beschouwing gelaten in de analyse. De zinnen zijn vervolgens gecategoriseerd aan de hand van de vijf morfosyntactische eigenschappen. Wanneer zinnen herhaald werden, of wanneer de ene spreker een deel van de zin van de andere spreker herhaalde, zijn deze meegeteld in de analyse. Bij de verbuiging van voornaamwoorden en lidwoorden zijn zowel Standaardnederlandse uitingen als de dialectvarianten van deze verschijnselen

bekeken, evenals bijvoeglijke naamwoorden vóór een zelfstandig naamwoord in de vrouwelijke vorm of in het meervoud. Hiermee is berekend hoe vaak de sprekers voor de dialectvariant kiezen en hoe vaak voor het Standaardnederlands.

3. Resultaten

3.1 Verdubbeling van het subject

De sprekers uit gemeente Bernheze hebben vier zinnen geuit waarin zij het subject verdubbelen. In drie gevallen gebruiken ze de constructie ‘witte gij/ge’ in een vraagzin. Één spreker uit Vorstenbosch gebruikt de subjectverdubbeling niet volgens de regels: ‘Moete gè maar is kijke’. Er is hier geen sprake van inversie zoals in een vraagzin, dus is het eigenlijk niet toegestaan om het enclitische pronomen *moete* (‘moet je’) te combineren met *gè* (‘je’). Echter, het woord *gè* lijkt hier te dienen als nadruk in de gebiedende wijs, waarbij het in vergelijkbare combinaties ook op deze manier mogelijk lijkt te zijn (‘Moete gè/gij (maar) is oplette’, ‘Moete gè/gij (maar) is proberen’). De sprekers uit gemeente Boxmeer hebben geen enkele keer een verdubbeling van het subject geuit in de interviews (zie Tabel 1).

Tabel 1

Aantal uitingen met een verdubbeling van het subject volgens de Brabantse regels.

	Uitingen
Heesch	1
Nistelrode	1
Vorstenbosch	2
Totaal gemeente Bernheze	4
Boxmeer	0
Oeffelt	0
Rijkevoort	0
Totaal gemeente Boxmeer	0

3.2 Dubbele negatie

De sprekers uit gemeente Bernheze hebben vijf keer een dubbele negatie geuit, waarbij de zin ook in de ontkenning bedoeld is. De sprekers uit Heesch hebben geen enkele keer een dubbele negatie geuit. De dubbele ontkenningen die geuit zijn, werden gevormd met (i) twee keer *nie* (‘nie...nie’), (ii) *noit nie*, (iii) *noit niks* en (iv) *noit gin* (‘geen’). De sprekers uit gemeente Boxmeer hebben slechts één keer een dubbele ontkenning geproduceerd. In Oeffelt is een dubbele ontkenning gevormd met twee keer *nie* (‘nie...nie’). Zie Tabel 2 voor het totaal aantal uitingen per dorp en gemeente met een dubbele negatie.

Tabel 2

Aantal uitingen met een dubbele negatie volgens de Brabantse regels.

	Uitingen
Heesch	0
Nistelrode	1
Vorstenbosch	4
Totaal gemeente Bernheze	5
Boxmeer	0
Oeffelt	1
Rijkevoort	0
Totaal gemeente Boxmeer	1

3.3 Bijvoeglijke naamwoorden

Er zijn verschillende bijvoeglijke naamwoorden die hun uitgang kunnen verliezen in de vrouwelijke vorm. In gemeente Bernheze zijn er acht uitingen die volgens de Brabantse regels verbogen zijn, waaronder *den/de heel/hil buurt* ('de hele buurt'), *un olling week* ('een hele week'), *goei soep* ('goede soep'), *un mooi spreij* ('een mooie spreij') en *un heel modern fabriek* ('een heel/hele moderne fabriek'). Er zijn drie bijvoeglijke naamwoorden die hun uitgang verliezen in de meervoudsvorm: *die heel klein keuterboerkes* ('die heel/hele kleine keuterboertjes'), *'iel èrem streken* ('heel/hele arme streken') en *da jong vrollie* ('die jonge vrouwen'/'dat jonge vrouwenvolk'). Er komen geen vrouwelijke vormen of meervoudsvormen voor in gemeente Bernheze, die volgens het Standaardnederlands gevormd worden; ze volgen allemaal de Brabantse regels wat betreft de bijvoeglijke naamwoorden. In de getranscribeerde interviews in Vorstenbosch zijn er geen zinnen met bijvoeglijke naamwoorden gevonden.

In gemeente Boxmeer worden er ook bijvoeglijke naamwoorden verbogen. In Rijkevoort vindt er verbuiging plaats volgens de Brabantse regels voor de vrouwelijke vorm en valt de verbuigings -e weg; *ánder/ander schol* ('andere school'). Opmerkelijk is dat in Oeffelt 'de ánder joar' wordt geuit, terwijl hier waarschijnlijk 'de andere jaren' bedoeld wordt, en niet 'het andere jaar'. Toch vervalt hier de uitgang -e voor het ogenschijnlijke onzijdige woord 'jaar'.

Verder zijn er bijvoeglijke naamwoorden die voor een mannelijk zelfstandig naamwoord staan, waar iets opmerkelijks mee gebeurt. Sommige bijvoeglijke naamwoorden krijgen een extra -n of -en op het eind. Spreker 1 uit Heesch heeft de volgende combinaties gemaakt: 'nen groten dikken doek' ('een groot dik doek') en 'unnen krommen èrrum' ('een kromme arm'). Ook de combinatie met een onzijdig zelfstandig naamwoord gaat bij deze spreker niet geheel volgens de regels: 'een groewte fist', waarbij de uiting 'een groot feest' zou moeten zijn en niet 'een grote feest'. Daarnaast voegen de sprekers uit Nistelrode ook een -n toe in de manneli-

jke vorm: ‘een groewten busje’ (‘een groot busje’) en ‘de lesten twee’ (‘de laatste twee’). In gemeente Boxmeer worden er ook bijvoeglijke naamwoorden geuit die tegen de regels in gaan. In Oeffelt krijgt ‘hele’ ook een extra -n: ‘hillen’ (‘hillen weg’ en ‘hillen berrum’). Tevens wordt ‘goei schik’ (‘goede schik’) geuit, waar het om een mannelijke vorm gaat en de verbuigings -e niet weg zou mogen vallen. Zie Tabel 3 voor een overzicht van het aantal uitingen waarin een bijvoeglijk naamwoord de uitgang -e verloren heeft.

Tabel 3

Aantal uitingen met een bijvoeglijk naamwoord waarbij de uitgang -e verloren is gegaan in de vrouwelijke vorm of meervoudsvorm volgens de Brabantse regels.

	Uitingen
Heesch	6
Nistelrode	5
Vorstenbosch	0
Totaal gemeente Bernheze	11
Boxmeer	0
Oeffelt	1
Rijkevoort	2
Totaal gemeente Boxmeer	3

3.4 Verbuiging (genusgebonden inflectie) van voornaamwoorden

De volgende voornaamwoorden zijn in gemeente Bernheze volgens de Brabantse verbuigingsregels gevormd: ‘gin(ne(n))’ (‘geen’): *ginnen dokter, gin boks, gin industrie, gin navraag*; ‘ons/onzen’: vijf keer *ons moeder, onzen vodder* (‘onze vader’), *ons vrouw*; ‘dees’ (‘deze’): *dees stroat* en ‘mun’ (‘mijn’): *mun rats, mun cente*. ‘Die’ wordt dertien keer in de meervoudsvorm volgens de Brabantse regels gebruikt. Daarnaast wordt ‘dieje(n)’ acht keer volgens de Brabantse regels gebruikt voor de mannelijke vorm: *diejen oard, diejen os, diejen tijd, diejen baas, dieje ambtenarij* en *dieje èrme mens*. Het voornaamwoord ‘geen’ is in gemeente Bernheze ook een aantal keer niet volgens de Brabantse verbuigingsregels gevormd, maar volgens het Standaardnederlands: *gin os, gin bioscoop* en *gin man*. ‘Os’, ‘bioscoop’ en ‘man’ zijn mannelijke woorden en zouden ‘ginne(n)’ kunnen krijgen, als de spreker de Brabantse regels zou volgen. Ook ‘die’ wordt één keer gebruikt bij de mannelijke vorm: *die mister*. In 89 procent van de gevallen is er wel voor de Brabantse verbuiging voor de mannelijke vorm gekozen. Opmerkelijk is dat de Vorstenbosche spreker ‘hun’ verbuigt naar ‘urre’ (‘urre jas’).

De volgende voornaamwoorden zijn in gemeente Boxmeer volgens de Brabantse verbuigingsregels gevormd: ‘gin(ne(n))’ (‘geen’): *ginne cént, gin uur, gin kostwinning* en *ginnen enne*; ‘mien/munne(n)’ (‘mijn’): *munnen vóder* en *munnen halfse broer* en ‘ons’: *ons voete*. ‘Voeten’ is meervoud en daardoor kan het voornaam-

woord de uitgang verliezen. ‘Die’ wordt 38 keer in de meervoudsvorm en vrouwelijke vorm volgens de Brabantse regels gebruikt. Daarnaast wordt ‘dieje(n)’ zes keer volgens de Brabantse regels gebruikt voor de mannelijke vorm: *die(je) n boer*, *diejen hillen weg*, *dieje hillen berrum*, *dieje weg*, *diej(e)n hoek* en *diejen ander schol* (‘die andere school’). In zes gevallen van de mannelijke vorm, is de Standaardnederlandse vorm gekozen (‘die’ en niet ‘dieje(n)’). Het gaat hier bijvoorbeeld om de mannelijke woorden: *tijd*, *weg* en *voorzitter*. In 50 procent van de gevallen wordt de Brabantse verbuiging van ‘die’ gekozen. Het voornaamwoord ‘geen’ is in gemeente Boxmeer ook een keer niet volgens de Brabantse verbuigingsregels gevormd: *gin mieter* (‘geen meter’). Daarnaast is ook ‘mijn’ niet altijd volgens de mannelijke vorm verbogen: *mien vóder* en *mien vader*. Opvallend is dat de sprekers uit gemeente Boxmeer in totaal vaker een verbogen voornaamwoord gebruiken dan de sprekers uit gemeente Bernheze, maar dat het percentage van de verbogen vorm lager is. Zie Tabel 4 voor een overzicht van het aantal uitingen waarin een verbogen voornaamwoord voorkomt.

Tabel 4

Aantal uitingen met verbogen voornaamwoorden volgens de Brabantse regels.

	Uitingen
Heesch	2
Nistelrode	6
Vorstenbosch	6
Totaal gemeente Bernheze	14
Boxmeer	4
Oeffelt	5
Rijkevoort	7
Totaal gemeente Boxmeer	18

3.5 Verbuiging (genusgebonden inflectie) van lidwoorden

In gemeente Bernheze worden de mannelijke onbepaalde lidwoorden negen keer verbogen volgens de Brabantse regels: *unnen krommen errum* (‘een kromme arm’), *unnen grooten kool* (‘een grote kool’), *unnen hillen gróete* (‘een hele grote’), *unne keer* (‘een keer’), *unne zekere middag* (‘een zekere middag’), *unne speak* (‘een spaak’), *unnen ovend* (‘een avond’), *unne jas* (‘een jas’) en *unnen derdejaars student* (‘een derdejaars student’). ‘Un’ wordt in gemeente Bernheze 34 keer volgens de Brabantse regels gebruikt voor de vrouwelijke en onzijdige vorm, evenals het meervoud. Daarnaast zijn er ook twaalf gevallen waarin ‘un’ is geuit, waar dit ook ‘unne’ had kunnen zijn, omdat het vóór een mannelijk zelfstandig naamwoord kwam. In 57 procent van de gevallen wordt er volgens het Standaard Nederlands verbogen voor de mannelijke vorm en voldoet 43 procent aan de Brabantse verbuigingsregels. ‘Enne(n)/inne(n)’ komt ook zelfstandig voor met de betekenis ‘één’ of ‘eentje’. In gemeente Bernheze is dit vijf keer geuit: drie keer

door de Heesche spreekster en twee keer door de Vorstenbosche spreker. Ook ‘één’ is twee keer voorgekomen in de uitingen van de Vorstenbosche spreker.

Gebruik van *unne* dat tegen de Brabantse regels ingaat, komt ook een keer voor in gemeente Bernheze; in Nistelrode wordt ‘unnen uur’ geuit, terwijl *uur* een onzijdig woord is. Volgens de grammatica zou het daardoor ‘un uur’ moeten zijn. Of er in de zin ‘Unne groete lange wánderhanze’, die door de Heesche spreekster geuit is, van de Brabantse regels gebruik wordt gemaakt van de inflectie op het lidwoord, kan ik niet vaststellen. Dit komt doordat ik niet weet wat een *wánderhanze* is en of dit een mannelijk, vrouwelijk of onzijdig woord is.

Het bepaald lidwoord ‘den/d’n’ komt in gemeente Bernheze negentien keer volgens de Brabantse regels voor in de mannelijke vorm. ‘De’ komt 29 keer volgens de Brabantse regels voor in de vrouwelijke vorm en meervoudsvorm. Daarnaast is er ien keer voor het Standaards Nederlands gekozen (‘de’), waar dit de mannelijke vorm betreft. Hier had dus ‘den/d’n’ gezegd kunnen worden. In 65 procent van de gevallen is het Brabantse mannelijke lidwoord geuit. Twee keer kwam het voor dat er een naam genoemd werd waar ‘den’ in voorkwam. Deze zijn buiten de analyse gelaten. Tot slot is er één keer in Bernheze tegen het patroon in gegaan; de spreekster uit Heesch gebruikte ‘den’ in combinatie met het meervoud ‘hoeken’, waar het lidwoord ‘de’ bij hoort vanwege het meervoud.

In de gemeente Boxmeer produceerde men vijf keer het onbepaald mannelijk lidwoord volgens de Brabantse regels; *unne méter* (‘een meter’), *unnen diek* (‘een dijk’), *unne gewone mik* (‘een gewoon brood’) en *unne cent* (‘een cent’). De Rijkevoortse sprekers hebben geen enkele keer het Brabantse mannelijke lidwoord ‘unne/unnen’ geproduceerd. ‘Un’ wordt in gemeente Boxmeer 31 keer volgens de Brabantse regels gebruikt voor de vrouwelijke en onzijdige vorm, evenals het meervoud. Daarnaast zijn er ook egen gevallen waarin ‘un’ is geuit, waar dit ook ‘unne’ had kunnen zijn, omdat het vóór een mannelijk zelfstandig naamwoord kwam. In 36 procent van de gevallen is er de mannelijke vorm gekozen die voldoet aan de verbuigingsregels van het Brabants.

Daarnaast komt ‘enne(n)/inne(n)’ in gemeente Boxmeer ook zelfstandig voor met de betekenis ‘één’ of ‘eentje’: in Boxmeer is dit niet voorgekomen, in Oeffelt is dat één keer geuit, en in Rijkevoort negen keer. Wel is ‘ene’ voorgekomen in de uitingen van een spreker uit Boxmeer: ‘ene keer’. Ook in gemeente Boxmeer komt er lidwoordgebruik voor dat tegen de Brabantse regels ingaat. In Rijkevoort wordt er ‘unne cente’ gezegd, terwijl het hier om het meervoud van *cent* gaat. Het zou geen onbepaald lidwoord mogen krijgen als het de Brabantse regels zou volgen.

Het bepaald lidwoord ‘den/d’n’ komt in gemeente Boxmeer twintig keer voor in de mannelijke vorm volgens de Brabantse verbuigingsregels. ‘De’ komt 53 keer volgens de Brabantse regels voor in de vrouwelijke vorm en meervoudsvorm. Daarnaast is er twintig keer voor het Standaards Nederlands gekozen (‘de’), waar dit

de mannelijke vorm betreft. Hier had dus ‘den/d’n’ gezegd kunnen worden. In 50 procent van de gevallen is het Brabantse mannelijke lidwoord geuit. ‘Den’ en ‘de’ komen ook een keer voor, waarbij ze tegen de Brabantse regels ingaan: ‘den piepken’ (‘het pijpje’) en ‘de gemeentehuis’ (‘het gemeentehuis’). Opvallend is dat in het totaal in gemeente Boxmeer vaker uitingen voorkomen met een verbogen lidwoord volgens de Brabantse regels dan in gemeente Bernheze. Toch is de verhouding tussen de verbogen vorm en de vorm volgens de Nederlandse grammatica andersom. Zie Tabel 5 voor een overzicht van het aantal uitingen waarin een verbogen lidwoord voorkomt.

Tabel 5

Aantal uitingen met verbogen lidwoorden volgens de Brabantse regels.

	Uitingen
Heesch	2
Nistelrode	6
Vorstenbosch	6
Totaal gemeente Bernheze	14
Boxmeer	4
Oeffelt	5
Rijkevoort	7
Totaal gemeente Boxmeer	18

4. Discussie

In dit paper heb ik geprobeerd de volgende onderzoeksvraag te beantwoorden: Welke van de vijf morfo-syntactische verschijnselen ((1) verdubbeling van het subject; (2) dubbele negatie; (3) bijvoeglijke naamwoorden; (4) verbuiging van voor-naamwoorden en (5) verbuiging van lidwoorden) die voorkomen in het Brabantse dialect dat gesproken wordt in gemeente Bernheze (Noord-Meierijs), komen ook voor in het Kleverlandse dialect, dat gesproken wordt in gemeente Boxmeer, ook gelegen in Noord-Oost-Brabant, behorend tot het Land van Cuijk? Aan de hand van de resultaten heb ik gezien dat de voorspelling dat er in beide gemeenten verdubbeling van het subject plaatsvindt niet is uitgekomen; sprekers in gemeente Boxmeer hebben geen enkele keer een verdubbeling van het subject geuit. Dit wil nog niet zeggen dat ze dit nooit doen, maar in de delen van opnames die getranscribeerd zijn, is het niet voorgekomen. Sprekers uit gemeente Bernheze hebben deze constructie ook slechts vier keer geuit, dus het komt wellicht minder vaak voor in semi-spontane spraak. Ook dubbele negatie komt slechts zes keer voor in de gehele dataset van getranscribeerde zinnen, waardoor er geen nieuwe kennis is vergaard op dit gebied. Daarnaast is de voorspelling dat de sprekers uit gemeente Boxmeer minder vaak de morfo-syntactische constructies zouden gebruiken dan de sprekers uit gemeente Bernheze ook niet geheel uitgekomen, doordat de absolute resultaten van de sprekers uit gemeente Boxmeer hoger uit-

vallen dan de absolute resultaten van de sprekers uit gemeente Bernheze.

In tegenstelling tot bovengenoemde verschijnselen, is er wel nieuwe informatie over verbuiging van voornaamwoorden en lidwoorden. Het voornaamwoord 'die' werd door de sprekers uit Bernheze 89 procent verbogen in de mannelijke vorm 'diejen', terwijl de sprekers uit Boxmeer dit in 50 procent van de gevallen deden. Dit is een groot verschil. Het zelfstandige voorkomen van 'enne(n)/inne(n)' komt in gemeente Boxmeer twee keer zo vaak voor als in Bernheze: tien keer tegenover vijf keer. In 43 procent van de gevallen worden de Brabantse onbepaalde lidwoorden in Bernheze gebruikt en in 65 procent bepaalde lidwoorden, tegenover 36 en 50 procent van de Kleverlandse sprekers respectievelijk. Lidwoorden komen veel voor in de taal. Doordat op meer dan eenderde van de gevallen het onbepaald lidwoord de Brabantse verbuigingsregels worden toegepast door zowel sprekers uit gemeente Bernheze als sprekers uit gemeente Boxmeer, en op zijn minst de helft van de gevallen van bepaalde lidwoorden de Brabantse verbuigingsregels worden toegepast in beide gemeenten, zou dit kunnen verklaren waarom sprekers van het Kleverlands vinden dat zij met een Brabantse tongval spreken.

Een suggestie voor verder onderzoek is het analyseren van meerdere opnames uit het Land van Cuijk. De dorpen die op de grens van de Middenpeelweg liggen zouden andere resultaten hebben kunnen opgeleverd, omdat in die dorpen het taalcontact met het Brabantse dialect misschien groter is geweest. Deze dorpen zouden een overgangsgebied kunnen zijn wat betreft de morfosyntactische eigenschappen. Bovendien zou zowel een diachroon als een synchroon longitudinaal onderzoek een toegevoegde waarde zijn en inzicht bieden in het effect van taalcontact en de aanleg van de Middenpeelweg. Echter, deze methode kent beperkingen vanwege het ontbreken van data en opnamemateriaal. De omliggende gebieden waar het Brabants (Noord-Meierijs) gesproken wordt, zou daarbij ook in de vergelijking meegenomen moeten worden.

Daarnaast is het ook nodig om meer onderzoek te verrichten naar deze verschijnselen op zichzelf, om uitspraken te kunnen doen over de vraag of het Kleverlands en het Noord-Meierijs berusten op dezelfde grammatica of niet. Hierbij zou er bovendien onderzocht kunnen worden of de morfosyntactische verschijnselen ook voorkomen in het Kleverlands dat niet in Noord-Brabant gesproken wordt, of in andere niet-Brabantse dialecten.

5. Conclusie

De vijf morfo-syntactische verschijnselen ((1) verdubbeling van het subject; (2) dubbele negatie; (3) bijvoeglijke naamwoorden; (4) verbuiging van voornaamwoorden en (5) verbuiging van lidwoorden) komen niet allemaal voor in de opnames die in dit onderzoek zijn getranscribeerd. Zo heeft er geen verdubbeling van het subject plaatsgevonden in gemeente Boxmeer. Ook dubbele negatie is in gemeente Boxmeer slechts één keer geuit. Bijvoeglijke naamwoorden waarbij de

verbuigings-e die verloren gaat in de vrouwelijke en meervoudsvorm, zoals in het Brabants gebruikelijk is, komt drie keer vaker voor in gemeente Bernheze dan in gemeente Boxmeer. Daarnaast komen verbuigingen van voornaamwoorden en verbuigingen van lidwoorden volgens de Brabantse verbuigingsregels in beide dialecten veel voor. Met deze resultaten is er geen dialectgrens aangetoond op gebied van de vijf morfosyntactische verschijnselen. Het taalcontact dat na de aanlegging van de Middenpeelweg mogelijk werd, is een mogelijke oorzaak van de Brabantse morfo-syntactische eigenschappen die voorkomen in het niet-Brabantse dialect dat wel in Brabant gesproken wordt: het Kleverlands (Swanenberg, 2010). ■

Received April 2019; accepted September 2019.

References

- Cornelissen, G. (1995). *De dialecten in de Duits-Nederlandse Roerstreek-grensdialectologisch bekeken*. Vereniging voor Limburgse Dialect- en Naamkunde.
- Giesbers, C. H. E. (2008). *Dialecten op de grens van twee talen. een dialectologisch en sociolinguïstisch onderzoek in het Kleverlands dialectgebied* (Dissertatie). Groesbeek: Reijngoudt-Giesbers.
- Giesbers, H. W. M. (1989). *Code-switching tussen dialect en standaardtaal*. Amsterdam: PJ Meertens-Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde.
- Meertaligheid en Taalstoornissen. (z.d.). Syntaxis dialecten. Geraadpleegd van <https://meertaligheidentaalstoornissen.vu.weebly.com/syntaxisdialecten.html#>
- Padovan, A., Tomaselli, A., Bergstra, M., Corver, N., Etxepare, R., Dold, S. (2016). Minority languages in language contact situations: three case studies on language change. *Us Wurk. Tydskrift foar frisityk*, 65(3-4), 146-174.
- Roeper, T. (1999). Universal Bilingualism. *Bilingualism: Language and Cognition* 2(3), 169-186.
- Swanenberg, J. (2010). Dialectgrenzen in Noord-Brabant, tussen 1937 en 2009. *Taal en Tongval* 62(1), 71-85.
- Swanenberg, A. P. C., & Brok, H. (2008). *Het Brabants beschreven*. Alphen aan de Maas: Veerhuis.
- Swanenberg, J., & Meulepas, J. (2011). Het nieuwe Brabants. Een onderzoek naar diversiteit in taal en cultuur onder jongeren in Noordoost-Brabant. *Taal en Tongval* 63(2), 303-327.
- Visser, P., Nortier, J., & Swanenberg, J. (2015). Dialect als stereotypering Regionale identiteit in Noord-Brabant verbeeld en verwoord op Facebook. In *Artikelen van de 8e Anéla Conferentie*, 111-125. Utrecht: Uitgeverij Eburon.
- Zeldenrust, D. (z.d.). Nederlandse Dialectenbank. Geraadpleegd van <http://www.meertens.knaw.nl/ndb/gmaps.php?t=nl>